

Report – sessió autogestionada

Nous enfocaments per a la cobertura de les migracions

Immigració i mitjans de comunicació a la Mediterrània occidental

Barcelona, 26 d'octubre de 2018

Eix 2 – 2.6 Que he de comunicar?

Organitzat per

IEMed / APEC

Amb la col·laboració de

Fundació Bancària “La Caixa” / Col·legi de Periodistes de Catalunya

Com informem de les migracions

La “crisi de refugiats” del 2015 i la persistència de migracions irregulars a través de la Mediterrània han situat de nou les migracions com un dels temes principals de l'agenda mediàtica. Els mitjans informen periòdicament de fets espectaculars i dramàtics, com els naufragis o els rescats, o bé ofereixen informacions estadístiques amb recomptes d'arribades a Europa i víctimes mortals, o cobreixen reunions i decisions sobre la qüestió a nivell d'estats o de la UE. La fragmentació i diversitat d'aquests missatges només subratllen la dificultat d'informar sobre un fet tan complex com són les migracions internacionals i el seu impacte sobre qüestions econòmiques, socials i de seguretat cabdals per a la vida diària en un món cap cop més interconnectat.

Les xifres ajuden a posar de relleu la seva magnitud. Segons l'Organització Internacional de les Migracions (OIM), entre 1990 i 2015 Europa ha rebut 35 milions d'immigrants procedents d'altres regions (Àfrica, Sud-Amèrica, Àsia), mentre que el Magreb, tot i

ser sobretot una regió de trànsit de les migracions, també acull a dia d'avui una important població d'immigrants internacionals (més de 770.000 a Líbia, més de 450.000 a Egipte), i països tradicionalment d'origen i trànsit, com el Marroc, són avui país de destí.

La gestió restrictiva que es fa des d'Europa de les migracions és obertament criticada, especialment des de l'acord de la UE amb Turquia l'any 2016 per contenir els fluxos migratoris al mar Egeu o per l'incompliment de les quotes de refugiats i immigrants que els països europeus s'havien compromès a acollir. Tot plegat passa a més en un continent envellit per al qual els experts subratllen els beneficis que hi aporta la immigració per al sosteniment de l'estat del benestar. En canvi, es constata el creixement de moviments polítics que basen part del seu discurs en el rebuig a l'immigrant. Sobre què passa al Nord d'Àfrica amb els immigrants internacionals sembla haver-hi menys informació.

Què fan doncs els mitjans de comunicació davant d'aquest complex panorama? És només una falsa percepció que només parlen de migracions en cas de naufragis, grans cimeres o quan toca fer un recompte fatal de víctimes al cap de l'any? És capaç el periodisme d'oferir una visió completa de les migracions amb sentit crític, que no criminalitzi els immigrants i expliqui la seva contribució a les societats? Com se n'informa tant als mitjans europeus com als del Nord d'Àfrica? Quines dificultats afronten per contextualitzar i posar cares a la immigració? Hi ha aspectes desconeguts per a l'opinió pública que el periodisme d'investigació podria revelar?

L'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed) i l'Associació de Periodistes Europeus de Catalunya (APEC), amb el suport de la Fundació Bancària "La Caixa" i el Col·legi de Periodistes de Catalunya, han reunit a Barcelona el 26 d'octubre de 2018 a periodistes d'una i altra banda de la Mediterrània occidental per mirar de donar resposta a aquestes qüestions. Ho han fet en el marc d'una iniciativa conjunta (*Connecting Med' Journalists*).

Getting the Full Story) que neix amb la voluntat d'analitzar en comú periòdicament els reptes del periodisme a la regió i emetre propostes per a una millor exercici professional al mateix temps que basteix vincles entre periodistes d'una i altra riba de la Mediterrània occidental.

Sessió d'obertura

Senén Florensa, president de la Comissió Delegada de l'IEMed, **Ramon Vilaró**, president de l'APEC, i **Carles Macian**, adjunt al Secretari d'Igualtat, Migracions i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya, han subratllat en obrir la trobada la idoneïtat de reunir periodistes d'una i altra banda de la Mediterrània per discutir el tractament de la immigració als mitjans de comunicació atesa l'enorme transcendència que el fet migratori té actualment en l'opinió pública i en l'agenda política.

En aquesta sessió inicial s'ha recalcat la necessitat per part dels mitjans de comunicació de reflectir el millor possible la realitat de les migracions, sense caure en simplificacions i etiquetes o només en visions negatives, i sobretot aportar context i perspectiva des d'un punt de vista quasi pedagògic per contribuir a la formació d'una opinió pública informada i amb sentit crític.

S'ha indicat també que els mitjans de comunicació han d'assumir la seva responsabilitat com a agents actius en la construcció de les societats contemporànies que són culturalment diverses. En aquest sentit, s'ha defensat la necessitat d'incorporar visions

positives respecte a la immigració i la diversitat, que cal que siguin considerades com una riquesa i no un problema.

S'ha advocat perquè els missatges dels mitjans de comunicació es construeixin en base a fets i dades contrastades per evitar caure en alarmismes i en simplificacions deshumanitzants. Això afavoriria per exemple que no es parlés d'onades migratòries o invasions si les dades no ho justifiquen. O que es reduís l'ús fàcil d'etiquetes, com per exemple l'acrònim MENA (Menors d'Edat No Acompanyats) que contribueix a desdibuixar les persones que pretén identificar i fins i tot a crear-ne una imatge negativa vinculada a la inseguretat, quan les dades de que disposen les administracions públiques indiquen tot el contrari.

Sessió “El relat sobre la immigració”

Dedicada a analitzar quina és la narrativa periodística predominant sobre la immigració, aquesta sessió ha comptat amb la participació de **Josep Maria Martí Font**, periodista i escriptor; **Monia Ben Hamadi**, redactora en cap del mitjà digital tunisià *Inkyfada* i membre de l'associació de periodistes Al Khatt (Tunísia); **Hassan Bentaleb**, periodista a *Libération Maroc*, especialitzat en migracions; **Lurdes Vidal**, directora de l'àrea Món Àrab i Mediterrani (IEMed) i codirectora de l'Observatori de la Islomofòbia als Mitjans, i **Carles Solà**, periodista a Televisió de Catalunya, vicepresident de la Mesa per la Diversitat en l'Audiovisual i director del programa de reportatges “30 minuts”.

Els ponents han constatat que predomina en la narrativa periodística tant dels mitjans europeus com els del Magreb una informació fraccionada, molt vinculada a fets d'actualitat i declaracions, que aprofundeix poc, que sovint es presenta sense prou contextualització i sense el rigor periodístic exigible. S'ha recordat en aquest sentit, per exemple, la cobertura intensiva i

alarmista que han fet els mitjans espanyols de l'arribada de pasteres amb immigrants a les costes del país sense interessar-se per les persones migrants o aportar perspectiva a les xifres explicant que en el mateix període l'arribada d'immigrants a través dels aeroports era exponencialment molt més nombrosa.

En la sessió s'ha subratllat que la informació sobre el fet migratori es mou per criteris, percepcions i preocupacions a nivell dels estats sense tenir en compte la seva dimensió internacional. En aquest sentit, i en relació als mitjans europeus, s'ha criticat l'eurocentrisme del seu discurs periodístic, marcat en el fons per cert paternalisme i racisme, i on el fet migratori continua tractant-se de forma esbiaixada i estigmatitzadora, que sovint criminalitza els immigrants en vincular-los amb informacions de temes negatius o relacionats amb delinqüència o violència. També s'ha destacat fins a quin punt les informacions sobre migracions cauen en un relat islamòfob que acaba perjudicant la percepció que hi ha al continent sobre els musulmans europeus, que reflecteix i reforça discursos polítics populistes en auge a Europa, que alimenta narratives extremistes i que genera problemes i tensions de seguretat alhora que deteriora les relacions amb els països de majoria musulmana. També s'ha posat de manifest que - tot i aquestes mancances - les migracions són a l'agenda mediàtica de forma preponderant, la qual cosa també ha conduït a una "fatiga informativa" dels públics, fruit de la repetició d'informacions molt semblants.

Pel que fa als països del Magreb, es repeteixen les crítiques a la informació periodística poc contextualitzada però s'hi afegeix també un menor interès dels mitjans per cobrir informativament les migracions, cosa que redunda en manca d'empatia amb la situació dels immigrants o que directament nodreix el racisme. En el cas del Marroc, la cobertura és ocasional i no proactiva, vinculada a declaracions governamentals i a temes molt concrets, com les fronteres de Ceuta i Melilla o les campanyes de regularització d'immigrants en situació administrativa irregular.

Entre les causes que s'han esbossat per explicar les mancances detectades en la cobertura de les migracions, la falta de periodistes especialitzats amb formació sobre la qüestió ha estat la més destacada. Quelcom que s'ha subratllat com a més evident en els mitjans magrebins on aquesta figura pràcticament no existeix.

Altres raons compartides pels participants per explicar la manca d'una cobertura profunda que cobreixi tots els angles del fet migratori han estat la crisi del model econòmic tradicional dels mitjans de premsa escrita, la pèrdua de credibilitat i l'allau d'informació que ha suposat la irrupció de les noves tecnologies. Tot plegat, ha conduït a una major precarietat laboral dels periodistes, quelcom que explica en part la seva dificultat de traslladar-se als punts geogràfics on es produeixen els fets, o el recurs fàcil a fonts governamentals sense cercar altres fonts alternatives, o fins i tot al fet que es limitin a reproduir informacions de les grans agències internacionals d'informació. També s'ha apuntat, en el cas dels mitjans marroquins, el control governamental sobre els mitjans i les limitacions a la llibertat d'informació, i en el cas d'Algèria, el control governamental exercit sobre associacions i ONG. Unes entitats que, al contrari, acostumen a oferir una informació més propera a la situació dels immigrants en altres països, com en el cas de Tunísia i països europeus.

Tot i això, els ponents han convingut que hi ha certes coses que han millorat, almenys en alguns mitjans i iniciatives tant a Europa com al Magreb. Entre d'altres, donar espais informatius al relat personal dels immigrants, amb la qual cosa se'ls singularitza i humanitza en contrast amb les informacions en què són tractats com a dada estadística o com una massa humana. També s'ha considerat que alguns mitjans fan l'esforç d'oferir una millor contextualització de la informació amb una presentació correcta i àmplia de les persones implicades en processos de migració. Per altra banda, també s'ha recordat l'esforç que molts

mitjans han fet en els darrers anys per preparar-se per donar una millor cobertura, ja sigui amb més formació, amb la creació de comissions de treball per analitzar i debatre la cobertura, i amb la producció de llibres d'estil o d'eines en línia. Tot i això, els participants han admès que tot i aquests esforços, el discurs periodístic sobre les migracions dista molt encara avui dia d'acomplir amb tots els preceptes recollits en aquests treballs i que persisteixen la manca de rigor periodístic i les informacions alarmistes i esbiaixades.

Sessió "Innovar en la cobertura de les migracions"

Amb la participació de **Marc Vidal**, periodista a Catalunya Ràdio; **Omar Radi**, periodista independent marroquí; **Leïla Beratto**, cofundadora de *15-38 Méditerranée* i corresponsal a Algèria de RFI (Algèria); **Cristina Mas**, redactora d'Internacional del diari ARA, i **Oriol Puig**, doctor en Antropologia Social i periodista especialitzat en migracions, aquesta sessió s'ha centrat en reflexionar sobre com superar les mancances i limitacions apuntades en la sessió anterior per oferir solucions innovadores a l'hora d'informar millor sobre les migracions.

Contextualitzar i posar en perspectiva les xifres de fluxos de migracions a nivell internacional - i no només fer-ne una lectura estatal- contribuiria molt, segons els participants de la sessió, a reduir la percepció de la immigració com un problema o, en el pitjor dels casos, quelcom fora de control i desestabilitzador. I en aquest sentit s'ha recordat la importància d'informar més i millor sobre què passa a l'Àfrica més al sud del Sàhara, especialment davant l'eurocentrisme que domina en uns mitjans de comunicació europeus que se centren només en els fluxos migratoris amb destinació a Europa i poc o mai en les mobilitats intra-africanes, que en números absoluts es mouen en xifres molt més altes.

En la sessió s'ha constatat la necessitat de superar el tractament diferenciat que s'atorga als immigrants pel sol fet de trobar-se en un procés de migració i s'ha apostat per abandonar aquest enfocament d'excepcionalitat i per normalitzar-ne el tractament. En aquest sentit, s'ha defensat renovar els conceptes, que sovint uniformitzen i són poc concrets, que es fan servir als mitjans habitualment per parlar dels immigrants i en canvi presentar-los amb nom i cognoms, informant sobre la seva professió i interessant-se per les seves motivacions i expectatives vitals. No només això sinó que, atès que són persones que viuen a les nostres ciutats (encara que estiguin de pas) o bé són ja ciutadans de ple dret, que viuen, treballen i paguen impostos als nostres països, cal incorporar-los amb tota normalitat de forma transversal a l'ampli ventall temàtic d'informacions de cada mitjà de comunicació i no només a aquells espais que parlen exclusivament de migracions.

Durant la sessió s'ha apuntat també a la necessitat d'esquivar la "fatiga informativa" que els públics pateixen arran de la repetició d'informacions molt semblants sobre immigració amb dues receptes: fer periodisme de qualitat que ofereixi noves perspectives per acostar-se al fet migratori i oferir informació d'exemples reeixits d'acollida i gestió de les migracions que contrasti amb la percepció de problema sense solució.

Així, en primer lloc, s'ha posat en valor la necessitat de cercar temes que poden estar en el rerefons de les migracions, com per exemple l'existència d'una demanda a Europa de mà d'obra barata, i fer més ús de nous formats periodístics. Utilitzar per tant la interactivitat, els recursos multimèdia i tècniques com *l'story-telling* que permeten incorporar les noves tecnologies de la comunicació. Tot plegat, amb l'objectiu d'atreure lectors, oferir visions més completes i contextualitzades de les migracions i alhora acostar-los a les vides de les persones migrants. En aquest marc, s'han destacat iniciatives de mitjans independents i d'investigació com *Inkyfada* a Tunísia o *15-38 Méditerranée*, una

xarxa de periodistes que investiga i publica en línia sobre temes comuns a tota la regió mediterrània. En el cas del Marroc, s'ha lamentat que el recent codi de la premsa fa pràcticament impossible iniciatives de mitjans independents d'investigació.

En segon lloc, s'ha fet esment a la necessitat de no centrar-se únicament en fets amb connotacions negatives (naufragis, morts, rebuig...) sinó informar amb rigor no només de la normalitat i la quotidianitat dels immigrants establerts als nostres països sinó també d'aquells casos d'emergència humanitària en què l'acollida i gestió de la immigració han funcionat raonablement bé. En aquest sentit s'ha citat l'exemple de Tunísia, que l'any 2011 va rebre un milió d'immigrants de moltes nacionalitats procedents de la guerra civil de Líbia, o el de la petita i envellida població de Riace, a Itàlia, revitalitzada amb la incorporació dels immigrants.

Decàleg de recomanacions

- **Ampliar temes** - Esforçar-se a investigar en el rerefons del fet migratori i oferir noves perspectives. Defugir centrar-se només en la repetició d'informacions periòdiques semblants, sovint amb connotacions negatives, que ocupen l'agenda de tots els mitjans i causen "fatiga informativa".
- **Cuidar el llenguatge** - Ser curós amb el llenguatge emprat per referir-se als migrants. Evitar paraules com "il·legal", etiquetes que uniformitzen com ara MENA (Menors Estrangers No Acompanyats) o la inclusió de la nacionalitat quan no té cap rellevància per a la peça informativa.
- **Contextualitzar** - Oferir tota la informació rellevant tant sobre les persones, des de nom i cognoms fins a professió i expectatives vitals, com sobre els fets dels que s'informa amb l'objectiu tan d'oferir claus clares d'interpretació com de posar en perspectiva la notícia.
- **Aplicar el rigor periodístic** - Defugir caure atrapats pels aspectes més espectaculars de l'actualitat i aplicar el màxim rigor periodístic per oferir informacions que siguin efectivament rellevants i ajustades a la veritat. Evitar per tant caure en el sensacionalisme i les generalitzacions.
- **Normalitzar el tractament informatiu** - Fer una cobertura periodística de les migracions que sigui transversal per tal d'incorporar les persones migrants en tots els àmbits temàtics dels mitjans de comunicació en tant que participen de la nostra quotidianitat i en molts casos són ciutadans de ple dret. Deixar per tant de tractar-los sempre amb l'etiqueta de migrants o només en espais informatius dedicats únicament a la qüestió migratòria.

- **Augmentar la formació especialitzada** - Incorporar periodistes amb més formació sobre terminologia, sobre la dimensió internacional de les migracions, i sobre els marcs legals i culturals en què tenen lloc les migracions, pot repercutir en una informació més acurada sobre les migracions.
- **Diversificar les redaccions** - Incorporar periodistes de diferents generacions i orígens a les redaccions dels mitjans de comunicació.
- **Innovar en els formats** - Fer ús de nous formats periodístics (interactivitat, multimèdia...) per oferir visions més completes i contextualitzades de les migracions i alhora acostar públics i audiències a les vides de les persones migrants.
- **Trencar amb la percepció de problema sense solució** - Cal informar també d'exemples reeixits d'històries personals de migrants així com d'exemples d'organització efectiva d'acollida i integració de les persones migrants.
- **Teixir ponts entre experts i periodistes** - Bastir vies de comunicació amb experts i entre periodistes d'una i altra riba de la Mediterrània pot contribuir a millorar la informació sobre els processos de migració a la regió.
- **Encarregar la cobertura a periodistes sobre el terreny** - Eludir la figura de l'enviat especial i recórrer en canvi als corresponsals o *fitxers*, més coneixedors de la realitat dels llocs on ocorren els fets.